

ВІДГУК

офіційного опонента на дисертаційну роботу

Балушки Людмили Миронівни

«Удосконалення фізичної підготовки засобами спортивної боротьби учнів ліцеїв з посиленою військово-фізичною підготовкою», яка подана на здобуття наукового ступеня кандидата наук з фізичного виховання та спорту за спеціальністю 24.00.02 – фізична культура, фізичне виховання різних груп населення

Актуальність обраної теми. Актуальність дисертаційної роботи Балушки Л.М. пов'язана з пошуком нових шляхів підвищення рівня фізичної підготовленості учнів ліцеїв із посиленою військово-фізичною підготовкою. Фізичне виховання у закладах середньої освіти військового спрямування сьогодні значною мірою реалізують на основі навчальних програм загальноосвітньої школи.

У той час, коли вимоги до фізичної підготовленості учнів таких закладів є на порядок вищими порівняно із учнями загальноосвітніх шкіл, перші здебільшого працюють із застосуванням традиційних методичних підходів і педагогічних умов, що характеризуються досить низькою ефективністю щодо формування необхідних для них навичок майбутніх захисників Вітчизни.

Питання оптимізації фізичної підготовленості ліцеїстів, що навчаються у закладах середньої освіти з посиленою військово-фізичною підготовкою, до сьогодні залишається актуальним через низький рівень її показників. Рациональне застосування засобів спортивної боротьби сприятиме належному розвитку провідних фізичних якостей майбутнього захисника Вітчизни, формуванню високого рівня його професійної майстерності та гартуванню бойового духу.

Зважаючи на те, що в сучасних ліцеях із посиленою військово-фізичною підготовкою існує протиріччя між наявними високими вимогами до рівня підготовленості учнів та фактично відсутністю у програмі з фізичної культури належних механізмів, засобів, методів, які б повною мірою сприяли належному підвищенню рівня їхньої підготовленості, вважаємо за необхідне ввести до програми з фізичної культури учнів таких закладів освіти засоби боротьби та, відповідно, перевірити ефективність їхнього застосування на практиці.

Представлене на наш розгляд дисертаційне дослідження виконувалось згідно з темою 3.8 «Теоретико-методологічні основи побудови системи масового контролю і оцінки рівня розвитку і фізичної підготовленості різних груп населення» Зведеного плану науково-дослідної роботи у сфері фізичної культури і спорту на 2011–2015 рр. Міністерства України у справах сім'ї, молоді та спорту (номер державної реєстрації 011U000192) та темою «Теоретико-методичні аспекти оптимізації рухової активності різних груп населення», планом науково-дослідної роботи Львівського державного університету фізичної культури на 2017–2020 рр.

Роль автора полягає у розробленні та експериментальному обґрунтуванні програми з фізичної культури із використанням засобів боротьби та перевірки її ефективності у процесі фізичного виховання учнів ліцеїв із посиленою військово-фізичною підготовкою; визначенні показників фізичного розвитку, фізичної підготовленості психофізіологічних можливостей та спеціальної підготовленості з боротьби учнів ліцеїв із посиленою військово-фізичною підготовкою; з'ясуванні ставлення учнів ліцеїв із посиленою військово-фізичною підготовкою до змісту занять з фізичної культури різного методичного спрямування на основі засобів боротьби.

Ступінь обґрунтованості наукових положень, висновків і рекомендацій сформульованих у дисертації базується на достатньому обсязі дослідженого матеріалу.

Усі наукові положення, висновки і рекомендації, що сформульовані у дисертації, достатньою мірою обґрунтовані експериментальними даними, відповідають меті та завданням роботи. Позитивна оцінка обґрунтованості висновків роботи обумовлюється використанням автором достатньої кількості сучасних методів та проведенням аналізу отриманих результатів.

Ступінь вірогідності отриманих результатів забезпечується тривалістю та кількістю експериментальних досліджень, використанням у роботі сучасних методів, що відповідають вимогам наукової метрології, застосуванням адекватного завданням комплексу діагностичної апаратури.

Достовірність отриманих результатів забезпечується адекватністю методів меті і завданням роботи, достатнім обсягом і репрезентативністю емпіричного матеріалу, коректністю статистичної обробки даних із застосуванням сучасних комп'ютерних програм.

У дослідженні використано великий діапазон теоретичних та експериментальних методів дослідження: аналіз та узагальнення даних наукової і методичної літератури та емпіричних матеріалів наукового дослідження, соціологічні методи, анкетування, педагогічне спостереження, педагогічний експеримент, методи статистичного опрацювання.

Наукова новизна основних положень, висновків і практичних рекомендацій дисертації визначена тим, що здобувачкою, спираючись на проведений аналіз сучасної наукової літератури та отриманих нею результатів, вперше обґрунтовано ефективність застосування засобів боротьби у фізичному вихованні учнів ліцею з посиленою військово-фізичною підготовкою, що сприяє достовірно більш вираженому зростанню показників їхнього фізичного розвитку, функціональних і психофізіологічних можливостей та фізичної підготовленості.

В результаті дослідження обґрунтовано структуру та зміст програм із фізичної культури із використання засобів боротьби різного методичного змісту, що поєднують у собі загальноприйняті засоби розвитку фізичних якостей; удосконалено відомості щодо структури та змісту фізичної підготовленості учнів ліцеїв із посиленою військово-фізичною підготовкою та її динаміки упродовж навчального року; удосконалено інформацію про фізичний розвиток та психофізіологічні можливості учнів ліцеїв із посиленою військово-фізичною підготовкою віком 15-16 років.

Практичне значення роботи полягає у розробленні програм проведення урочних форм занять із застосуванням засобів спортивної боротьби для учнів, які навчаються у військових ліцеях. Результати дослідження можуть бути використані під час проведення обов'язкових та позакласних занять із фізичної культури з хлопцями старшого шкільного віку, а також для підвищення кваліфікації вчителів фізичної культури ліцеїв та створення нових навчальних програм і посібників для підготовки фахівців із фізичного виховання.

Результати дослідження впроваджено у навчально-виховний процес Львівського державного ліцею з посиленою військово-фізичною підготовкою імені Героїв Крут (м. Львів), Державного ліцею-інтернату з посиленою військово-фізичною підготовкою «Кадетський корпус» імені І. Г. Харитоненка (м. Суми), Професійно-педагогічного коледжу Глухівського національного педагогічного університету імені Олександра Довженка (м. Глухів), Закарпатського обласного ліцею-інтернату з посиленою військово-фізичною

підготовкою (м. Мукачєво), Криворізького коледжу Національного авіаційного університету (м. Кривий Ріг), що підтверджено відповідними актами впровадження.

Дисертаційна робота Балущки Л.М. виконана на 296 сторінках, складається з анотацій, вступу, п'яти розділів, висновків, списку використаних джерел (225 джерел, зокрема 25 іноземних авторів) та додатків. Основний обсяг дисертації становить 212 сторінок. Роботу ілюстровано 22 таблицями та 66 рисунками.

Характеристика основних положень роботи. У вступі автором обґрунтовано актуальність обраної теми; визначено об'єкт і предмет, мету й завдання дослідження; показано зв'язок роботи з науковими програмами, планами й темами; розкрито наукову новизну, практичне значення отриманих результатів та особистий внесок здобувача; подано інформацію про апробацію роботи, загальні відомості про публікації, у яких висвітлено основні положення дисертаційного дослідження. Вступ описано методологічно грамотно, відповідно до встановлених вимог.

У першому розділі **«Базові засади фізичної підготовки учнів закладів середньої освіти з посиленою військово-фізичною підготовкою»** на основі опрацювання даних наукової і методичної літератури та інформаційних відомостей інтернету виявлено вагомість фізичного виховання в процесі навчання у закладах середньої освіти військового спрямування. Водночас встановлено, що в останні роки активізувалися дослідження, пов'язані з виявленням ефективності впливу засобів окремих видів спорту на рівень фізичного розвитку учнів у закладах середньої освіти, зокрема на уроках фізичної культури. Більшість із них дали змогу виявити позитивний вплив запропонованих підходів, методик, програм тощо на фізичне удосконалення учнів.

У процесі аналізу наукової інформації ми виокремили актуальне науково-практичне завдання щодо обґрунтування застосування засобів спортивної боротьби у фізичному вихованні учнів ліцею з посиленою військово-фізичною підготовкою, що зумовлене наявним підґрунтям для варіювання змісту цього процесу, потребою постійного пошуку нових та ефективних засобів підвищення фізичної підготовленості представників цих закладів освіти та низкою переваг самої боротьби як виду спортивної діяльності для формування навичок професійного військовослужбовця.

У другому розділі «**Методи та організація дослідження**» обґрунтовано використання методів дослідження, що дали змогу розв'язати поставлені завдання та подано відомості щодо етапів виконання цих завдань.

У третьому розділі «**Передумови формування та зміст авторської програми з фізичної культури для учнів ліцею з посиленою військово-фізичною підготовкою**» встановлено, що фізичний розвиток учнів віком 15–16 років, котрі навчаються у Львівському державному ліцеї з посиленою військово-фізичною підготовкою імені Героїв Крут, за показниками зросту та маси тіла в середньому відповідає встановленим нормам.

Згідно з проведеними функціональними пробами більшість досліджуваних учнів не виходили за межі задовільного рівня, при цьому була і значна кількість тих, хто демонстрував відносно низький рівень показників у них. Аналіз показників фізичної підготовленості дав змогу встановити, що переважна більшість учнів має середній її рівень.

Визначення рівня психофізіологічних можливостей досліджуваних ліцеїстів за допомогою програми «Нейрософт-психотест» дало змогу виявити середній їх рівень щодо нормативних значень для досліджуваного віку.

У розділі представлено отримані під час констатувального дослідження результати, а також базові засади формування програми з фізичної культури учнів Ліцею з посиленою військово-фізичною підготовкою та основні принципи фізичного виховання, які діють для цього контингенту досліджуваних, сприяли розробленню авторської програми з акцентованим застосуванням засобів боротьби.

Дослідження тривало впродовж навчального року, які дещо відрізнялися за змістовим наповненням у межах розробленої експериментальної програми. У першому семестрі 70 % часу, відведеного для занять боротьбою, було призначено на виконання вправ переважно силового та швидко-силового характеру в межах методів суворо регламентованої вправи (інтервальний, безперервний, комбінований) і лише 30 % часу учні працювали в ігровому і змагальному режимах (ігри, спаринги тощо).

По завершенню цього етапу було оцінено фізичний розвиток і підготовленість досліджуваних та проведено їх анкетування (запропоновано оцінити ефективність занять боротьбою). Відповідно до отриманих результатів спрямованість підготовки в межах уроків фізичної культури у другому семестрі було скориговано. Так, у другому семестрі 70 % часу учні переважно

працювали в ігровому та змагальному режимах і 30 % часу – у межах методів суворо регламентованої вправи.

У цьому ж розділі визначено, що на початку педагогічного експерименту групи були однорідними згідно з показниками різних сторін підготовленості, а отже, подальші зміни в показниках можна вважати об'єктивними.

Також автор вказує перелік наукових праць, у яких були надруковані результати досліджень, що відображені у цьому розділі.

Четвертий розділ **«Динаміка фізичної підготовленості учнів ліцею з посиленою військово-фізичною підготовкою упродовж педагогічного експерименту та їх ставлення до авторської програми з фізичної культури»** розкриває основні зміни в показниках учнів, які відбувалися на різних етапах педагогічного експерименту, у процесі застосування різних за спрямованістю програм фізичної культури.

Обговорюючи ефективність використання програми з фізичної культури на основі засобів спортивної боротьби Балущка Л.М. зазначає, що на першому етапі педагогічного експерименту спостережено позитивні зміни щодо різних сторін розвитку та підготовленості учнів досліджуваних груп, проте більш вираженими вони були в учасників ЕГ, котрі працювали за програмою фізичної культури з акцентованим використанням засобів боротьби з вираженою силовою та швидкісно-силовою спрямованістю і переважно в режимі суворо регламентованих методів.

Аналіз середнього сумарного зростання показників функціональних проб упродовж зазначеного періоду вказав на більш виражену перевагу експериментальної програми фізичної культури щодо традиційної. Середнє сумарне зростання показників фізичної підготовленості у них становило 31,6 %, тоді як в учнів КГ цей показник дорівнював 24,7 %. Щодо психофізіологічних показників, то впродовж першого семестру їх сумарне середнє зростання у досліджуваних ЕГ становило 5,2 %, тоді як у КГ учнів вони зросли на 3,9 %. Рівень спеціальної підготовленості, згідно з борцівськими тестами (визначено лише в учасників ЕГ) на час завершення першого етапу педагогічного експерименту, відповідно до середніх сумарних зміна зріс на 6,5 % порівняно з вихідним.

Другий семестр передбачав деяке зміщення акцентів у спрямованості експериментальної програми (для учнів ЕГ) на розвиток координаційних здібностей і з переважним застосуванням ігрового та змагального методів, тоді

як учні КГ продовжували працювати в межах традиційної програми з фізичної культури. У результаті вдалося зафіксувати, що позитивні зміни також наявні у різних сторонах розвитку та підготовленості учасників досліджуваних груп.

Дещо меншими порівняно з першим семестром, проте все ж вагомими були зміни фізичної підготовленості учасників педагогічного експерименту. Зміни впродовж зазначеного періоду відбулися і в рівні психофізіологічних показників учасників педагогічного експерименту.

Середнє сумарне їх зростання для учасників ЕГ становило на цьому етапі вже 8,7 %, а для учнів КГ – 4,4 %. Показники борцівських тестів досліджуваних ЕГ мали середнє сумарне зростання на рівні 5,1 %.

Отримані результати анкетування учнів ЕГ щодо змісту авторської програми з фізичної культури продемонстрували високий рівень їх зацікавленості. Водночас учні засвідчили, що більшою мірою мотивацію до занять у них викликає підхід, який пропонує виконання завдань ігровим та змагальним методом (був застосований у другому семестрі) порівняно з тим, що передбачав силове та швидко-силове спрямування в режимі методів суворо регламентованої вправи.

Аналіз сумарних середніх змін засвідчив, що порівняно більш ефективною упродовж проведеного педагогічного експерименту виявилася запропонована експериментальна програма з фізичної культури. Загальне сумарне зростання усереднених даних груп показників, які використовували в дослідженні, у досліджуваних ЕГ становило 94,0 %, а в учасників КГ – лише 53,3 %.

Наприкінці розділу автор вказує перелік наукових праць, у яких були надруковані результати досліджень, що відображені у цьому розділі.

У п'ятому розділі «**Аналіз та узагальнення результатів дослідження**» дисертанткою підсумовано теоретичні відомості, проаналізовано дані, отримані під час педагогічних тестувань, охарактеризовано теоретичну і практичну значущість отриманих даних.

У **висновках** дисертації викладені основні результати роботи, кількісні й якісні показники здобутих результатів з обґрунтуванням їх вірогідності.

Повнота викладу результатів дослідження у друкованих працях. Здобувачка має достатню кількість публікацій у фахових виданнях. У цих публікаціях викладено основні положення, висновки і рекомендації, що зроблені дисертантом у своїй роботі.

Результати досліджень опубліковано у 12 наукових працях, серед них п'ять – у наукових фахових виданнях України (три статті у виданнях, внесених до міжнародних наукометричних баз), одна – у виданні, яке входить до наукометричної бази Web of Science, вісім публікацій видано одноосібно.

Поставлені здобувачкою завдання дисертаційної роботи повноцінно розкривають тему дослідження, переконливо висвітлюють наукову новизну та практичну значущість. Висновки коректні, відповідають поставленій меті та завданням.

Список використаних джерел оформлено у відповідності до встановлених вимог.

Стиль і мова дисертації. Дисертація та автореферат написані методично грамотно, науковою українською літературною мовою, орфографічно та стилістично витримані.

Оформлення автореферату відмічається ідентичністю, логікою та послідовністю викладу, відповідністю подання наукових результатів положенням дисертації.

Оцінюючи в цілому позитивно дисертаційну роботу Балущки Л.М., вважаю за необхідне звернути увагу на окремі **зауваження та дискусійні положення:**

1. У понятійному апараті і здебільшого у самій дисертаційній роботі варто конкретизувати поняття «боротьба», зазначаючи «спортивна боротьба».

2. На стор. 24 у новизні пункт 2 дублюється у пункті 4.

3. Для визначення рівня фізичного розвитку дисертантці варто було посилатись на джерела конкретних дослідників Дорохов Р. Н. , Губа В. П. (2002); Круцевич Т. Ю. (1999); Сергієнко Л.П. (2001) та інші; теж стосується і методів визначення психофізіологічних показників (Коробейніков Г.В., Дудник О.К., Коняєва Л.Д.,2008; Макаренко М. В., 1999 та інших фахівці).

4. Стосовно спеціальних тестів з спортивної боротьби доцільно було використовувати тести і шкали оцінок з навчальних програм для ДЮСШ з вільної або греко-римської боротьби відповідного віку і стажу підготовки.

5. Для кращого цілісного сприйняття матеріалів дослідження табл. 3.1 потрібно було представити у вигляді діаграми для порівняння показників фізичного розвитку з нормами даного віку.

6. У розділі 3 (стор. 109) зазначено, що підготовча та заключна частини занять та засоби і методи, підібрані для них лише незначно відрізнялися в застосовуваних програмах фізичної культури в експериментальній та контрольній групах. Лише в спеціально-підготовчій частині учням, які працювали за експериментальною програмою, пропонувалося виконувати кілька вправ спеціальної розминки з боротьби, щоб якісніше підготуватися до реалізації поставлених завдань. Проте, варто було б для представників ЕГ у підготовчу частину заняття включити більше вправ для розвитку і зміцнення м'язів шиї, ігор, ігрових завдань, елементів акробатики, що є підвідними для вивчення елементів боротьби. Також вправи для розвитку сили доповнити іншими обтяженнями (вправи з еспандерами, гумовими амортизаторами, фітнес-канатами, дисками тощо).

7. Описуючи зміст експериментальної програми (п. 3.5.), розвиток фізичних якостей для кращого наочного сприйняття потрібно викласти у формі таблиці, в якій зазначити засоби розвитку тієї чи іншої фізичної якості, метод виконання, інтенсивність навантаження, дозування, інтервали відпочинку тощо.

8. Підібрані в межах авторської програми засоби передбачали, окрім підвищення рівня фізичної підготовленості і засвоєння технічного матеріалу (стор. 120), проте, варто було додати такий важливий розділ, як «захоплення і звільнення від них», адже загально відомо, що без правильного виконання захоплень неможливе якісне виконання технічної дії.

9. У п. 3.5 (стор. 121, 122) представлено типові приклади експериментальних комплексів з розвитку фізичних якостей на уроці, проте, варто було представити орієнтовний конспект окремого заняття в цілому.

10. Загалом позитивно оцінюючи мовно-літературний виклад роботи і автореферату, не можна не звернути увагу на незначну кількість орфографічних, пунктуаційних, стилістичних, а також технічних помилок, що мають місце в роботі.

11. Результати дисертаційного дослідження потрібно оформити і видати у вигляді методичних рекомендацій або посібника, що значно підвищить практичну цінність роботи і буде доступним матеріалом для вчителів, викладачів, тренерів та інших фахівців в галузі фізичної культури та спорту.

Зазначені недоліки, більшість з яких є дискусійними і висловлені у формі побажань, не знижують наукової і практичної цінності дисертації.

Висновок про відповідність дисертації встановленим вимогам.
Дисертаційна робота Балущки Людмили Миронівни «Удосконалення фізичної підготовки засобами спортивної боротьби учнів ліцеїв з посиленою військово-фізичною підготовкою» є самостійною завершеною науково-дослідною роботою. Дисертація є актуальною кваліфікаційною науковою працею, що містить наукові положення та науково обґрунтовані результати, які розв'язують важливу науково-прикладну проблему, відповідає вимогам п. 11 «Порядку присудження наукових ступенів», затвердженого постановою Кабінету Міністрів України № 567 від 24 липня 2013 року (зі змінами, внесеними з постанови Кабінету Міністрів України № 656 від 19.08.2015 року, №1159 від 30.12.2015 року і №567 від 27.07.2016 року), а її автор Балущка Л.М. заслуговує присудження наукового ступеня кандидата наук з фізичного виховання і спорту зі спеціальності 24.00.02 – фізична культура, фізичне виховання різних груп населення.

Офіційний опонент:

доцент кафедри теорії і методики
олімпійського та професійного спорту
Тернопільського національного педагогічного
університету імені Володимира Гнатюка
кандидат наук з фізичного
виховання та спорту, доцент

Handwritten signature of V.I. Shandrigos

В.І. Шандригось

Підпис *Шандригось В.І.*
засвідчує
Начальник відділу кадрів *Шандригось В.І.*